

**KİÇİK QAFQAZ DAĞƏTƏYİ ORNİTOZOOCOĞRAFI RAYONDA
NƏSİLVERƏN QUŞLARIN KOMPLEKS BİOEKOLOJİ TƏHLİLİ****N.A.SADIQOVA****Bakı Dövlət Universiteti**

Kiçik Qafqazın dağətəyi hissəsində nəsilverən quşların kompleks bioekoloji təhlili göstərir ki, Azərbaycanın bu ərazisi ornitocoğrafi baxımdan rayon statusuna uyğundur. Kompleks təhlilin nəticələri bu rayonda quşların qorunmasının taktik tədbirləri üçün nəzəri əsas ola bilər.

Kiçik Qafqazın dağətəyi ərazisində nəsilverən quşlar ornitocoğrafi baxımdan 1980-ci illərə qədər tədqiq edilməyibdir. O vaxta qədər olmuş ornitoloji ədəbiyyatda (Radde, 1884; Satunin, 1907; Qəmbərov 1941; Lyayster, Sasnin, 1942; Xanməmmədov, 1960; Mustafayev (*red.*), 1977) verilmiş pərakəndə məlumatlar bir-birini tamamlamır, çoxu isə köhnəlmişdir. İlk dəfə Q.T.Mustafayev (1985) Azərbaycanın ornitocoğrafi rayonlaşdırmasını aparmış və Kiçik Qafqazın dağətəyi hissəsini ayrıca rayon kimi qəbul etmişdir. Bizim apardığımız tədqiqatlar Q.Mustafayevin əsas nəticələrini inkar etmir, əksinə daha da tamamlayır.

Material və metodika

Məqalədə verilmiş materialın əsasını müəllifin 2005-2007-ci illərdə apardığı çöl tədqiqatları təşkil edir. Bundan əlavə Kiçik Qafqazın dağətəyi ərazisindən toplanmış kolleksiya və bu rayonun quşlarına dair ədəbiyyat (Əliyev, 1969; Qəmbərov, Bağırova, 1957; Mustafayev, 1963, 1968, 1969, 1972, 1974, 1979, 2005; Mustafayev, Məmmədov, 2006) nəzərə alınmışdır. Tədqiqatın əsas metodu orijinaldır (Mustafayev, Sadiqova, 2005).

Materialın müzakirəsi

Kiçik Qafqazın dağətəyi ornitocoğrafi rayonu Kür-Araz ovalığı ilə Kiçik Qafqazın dağ meşələri arasındakı zolağı əhatə edir. Bu ərazi cənubda Zəngilan və Cəbrayıl inzibati rayonlarında İranla dövlət sərhədindən Gəncəyə qədər uzanır və Azərbaycanın şimal-qərb hissəsində Gürcüstan sərhədində qurtarır. Rayonun iqlimi quraq və mülayim-quraq subtropikdir. Əsas təbii landşaftları bunlardır: quru bozqır, meyli düzənlikdə bozqır kolluğu, arid meşəlik və meşə-kolluq, alçaq dağ kolluğu, dağ bozqır və dağ çəmən-bozqır meşəliyi. Təbii bitki formasıyaları: yovşanlıq; efemer-qarışıq ot-yovşan; yovşan-daşlayan; kolluq-bozqır; bozqır bitki örtüyünün dovşantopalı qarışıqı, çoxu palıd olan kolluq; palıdvələs; ikinci meşə qarışıqlı bozqır bitki örtüyü; dağ meşə-kolluq və meşə-çəmənlik. Təbii landşaftlar təxminən 25% təşkil edir, qalanı modifikasiya və transformasiya edilib.

Aparılan tədqiqatların nəticələrinə əsasən Azərbaycanın Kiçik Qaf-

qaz dağətəyi ornitocoğrafi rayonunda 90 növ quş nəsil verir. Onlar 66 cinsə, 34 fəsiləyə və 11 dəstəyə daxildir. Taksonların çoxluğu şəraitin müxtəlifliyi ilə əlaqədardır. Bu rayonda Aralıqdəniz tipinə (26,7%) nisbətən Avropa tipinə aid olan quş növləri çoxdur (34,4%). Ona görə ki, arid rayon olmasına baxmayaraq keçmiş meşələrin seyrək qalıqları, ikinci meşələr və əkilmə ağaclar Avropa tipinin tələblərinə uyğundur. Lakin çoxsaylı quşlar əsasən Aralıqdəniz və Transpalearkt tiplərə aiddir:

<i>Columba livia</i>	–Çöl göyərçini
<i>Hirundo rustica</i>	–Adi kəndqaranquşu
<i>Delichon urbica</i>	–Adi şəhərqaranquşu
<i>Galerida cristata</i>	–Adi kəkilliturağay
<i>Calandrella rufescens</i>	–Boz turağayça
<i>Melanocoryfa calandra</i>	–Adi bozqırturağayı
<i>Alauda arvensis</i>	–Adi tarlaturağayı
<i>Lanius collurio</i>	–Adi alaçöhrə
<i>Acrocephalus arundinaceus</i>	–Qaratoyuğabənzər qamışcıl
<i>Cercotrichas galactotes</i>	–Bülbülü tuqayçıl
<i>Passer domesticus</i>	–Dam sərçəsi
<i>Emberiza melanocephala</i>	–Qarabaş vələmirquşu

Yalnız 2 növ çoxsaylı quş (*Apus apus* – Qara uzunqanad və *Emberiza calandra* – Tarla vələmirquşu) Avropa tipinə aiddir. Onları da antropogen landsaftlar cəlb etmişdir.

Bu rayonun ornitofaunasında antropogen faktorların və ya onların iştirakı ilə cəlb olunmuş növlər (51,1%) üstünlük təşkil edirlər. Şəraitin müxtəlif olması politipik növlərə daha çox uyğundur. Oturaq növlərin az olması (43,3%) qışda yem bazasının nisbi zəifliyini göstərir. Adı saylı növlər çoxdur (51,1%), bunların da əsasını nəsil vermək üçün gələnər təşkil edir.

Rayonun ornitofaunası biotopik yerləşməsinə görə ən azı 7 qrupa ayrılır. Dendrofil quşlar üstünlük təşkil edirlər (37,8%). Bunlara nisbətən oreofil quşlar 2 dəfə azdır. Buna səbəb, güman edirik ki, antropik faktorlardır (brakonyerlik, mal-qara otarılması, ot biçilməsi). Petrofil quşların azlığı (11,1%) qayaların alçaq və az sıldırım olması ilə əlaqədardır. Örtülü şəraitdə nəsilverən (31,1%) və bu baxımdan aralıq mövqe tutan quşlar (13,3%) birlikdə açıq şəraitdə nəsillərindən (55,6%) az geri qalırlar. Bu da neqativ faktorun çox olmasını bildirir.

Quşların çoxunun yuvası tək-tək yerləşir (87,7%) və asanlıqla gizlədilir. Ona görə də rayonda quş koloniyaları azdır (koloniyanın gizlənməsi mümkün deyil). Bu da rayonda neqativ faktorun çox olmasını bildirir. Sinantrop quşlar az deyil (23,3%) və bunların çoxu yerli əhalinin rəğbət bəslədiyi növlərdir (leylək, qaranquş, qumru və s.). Ornitofaunanın əksəriyyəti (92,2%) yerləşdiyi landsaftdan hərtərəfli istifadə edir. Ona görə də biotopa görə qruplaşma çox güclüdür. Növlərin çoxu immaturo natdır (ətcəbalalı). Neqativ faktorların çoxluğu maturo nat inkişaf tipinə imkan vermir. Quşların yemlənməsində vizualizasiya əsas rol oynadığı üçün gündüz quşları çoxdur (95,6%).

Quşların həyatında 3 mühüm hadisə (sahə tutmaq, nəsillər vermək, yem tapmaq) onların arasında qarşılıqlı münasibətin əsasıdır. Yem

Kiçik Qafqazın dağətəyi ornitocoğrafi rayonunda nəsilverən quşların kompleks bioekoloji göstəriciləri

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	<i>Ciconia ciconia ciconia</i>	Avr	Af	Pt	N	Nr	Ss	Ht	Aç	Yt	Ts	İmm	Cün	Y	Zf
2	<i>Milvus miqrans miqrans</i>	Tp	Tf	Pt	N	Nr	Df	Nv	Aç	YT	Sd	İmm	Cün	Y	Yır
3	<i>Circus macrorius</i>	Tp	Tf	Mt	N	Nr	Of	Ht	Aç	Yt	sd	İmm	Cün	Y	Yır
4	<i>Accipiter nisus nisus</i>	Tp	Tf	Pt	S	As	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Cün	YHK	Yır
5	<i>Ac. brevipes</i>	Ad	Tf	Mt	N	Nr	Df	Nv	Aç	YT	Sd	İmm	Cün	Y,A	Yır
6	<i>Circaetus qallicus qallicus</i>	Tf	Tf	Pt	N	Nr	Pf	Nv	Aç	Yt	Sd	İmm	Cün	Y	Yır
7	<i>Hieraetus pennatus pennatus</i>	Avr	Tf	Pt	N	Nr	Df	Nv	Aç	Yt	Sd	İmm	Cün	Y	Yır
8	<i>Neophoron percnoptericus percnoptericus</i>	Ad	Tf	Pt	N	Nr	Pf	Nv	Aç	Yt	Sd	İmm	Cün	Y	Yır
9	<i>Falco subbuteo subbuteo</i>	Sb	Tf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Cün	AKH	Yır
10	<i>F.naumanni</i>	Ad	TAf	Mt	N	Nr	Pb	Ht	Ör	Kk	Ys	İmm	Cün	Y	Enf
11	<i>F. tinnuculus tinnuculuçs</i>	Sb	tf	Pt	S	As	Pb	Ht	Am	Yt	Sd	İmm	Cün	Y	Yır
12	<i>Alectoris chukar kurdestanica</i>	Ad	Tf	Pt	S	Nr	Pf	Ht	Am	Yt	Sd	Mat	Cün	Y	Ff
13	<i>Perdix perdix canescens</i>	Tp	Taf	Pt	S	Nr	Pb	Ht	Aç	Yt	Sb	Mat	Cün	Y	Ff
14	<i>Coturnix coturnix coturnix</i>	Tp	TAf	Pt	N	As	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	Mat	Cün	Y	Ff
15	<i>Actitis hipolecos</i>	Tp	Tf	Mt	N	Nr	Lim	Ht	Aç	Yt	Sd	Mat	Cün	Y	Enf
16	<i>Columba livia neqlecta</i>	Ad	TAf	Pt	S	Çs	Pb	Ht	Ör	Ko	Ns	İmm	Cün	Y	Ff
17	<i>Streptopelia decaocto decaocto</i>	Avr	Af	Pt	S	As	Ss	Ht	Aç	Yt	Ts	İmm	Cün	Y	Ff
18	<i>S. seneqalensis ermanni</i>	Ad	Af	Pt	S	Nr	Ss	Ct	Am	Yt	Ts	İmm	Cün	Y	Ff
19	<i>S.turtur turtur</i>	Avr	TAf	Pt	N	As	Df	Nv	Aç	Yt	Qs	İmm	Gün	Y	Ff
20	<i>Cuculus conarus conarus</i>	Sb	Tf	Pt	N	As	Pb	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YAK	Enf
21	<i>Asio otus otus</i>	Sb	TAf	Pt	S	As	Df	Nv	Am	Yt	Sd	İmm	Gecə	Y	Yır

22	Otus csops scops	Tp	TAf	Pt	N	Çs	Pb	Ht	Ör	Yt	Qs	İmm	Gecə	HA	Enf
23	Athene noctua indiqena	M	TAf	Pt	S	As	Df	Nv	Am	Yt	Sd	İmm	Gecə	Y	Yır
24	Caprimuloqus europaeus meridinalis	Avr	Tf	Pt	N	Nr	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Cecə	H	Enf
25	Apus apus apus	Avr	Af	Pt	N	Çs	Ss	Ht	Ör	Kk	Ts	İmm	Cün	H	Enf
26	Corasias qarrulus narrulus	avr	TAf	Pt	N	As	Pb	Ht	Ör	Yt	Qs	İmm	Gün	YA	Enf
27	Nerops apiaster	Ad	Tf	Mt	N	As	Of	Nv	Ör	Ko	Sd	İmm	Gün	H	Enf
28	Asedo atthis atthis	Avr	Tf	Pt	S	As	Lim	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	Su	Zf
29	Upupa epops epops	Ad	TAf	Pt	N	As	Pb	Ht	Ör	Yt	Ys	İmm	Gün	YA	Enf
30	Picus viridis viridis	Avr	Tf	Pt	S	As	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	YA	Enf
31	Dendropocopus syriacus transcasicus	Ad	TAf	Pt	S	As	Dv	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	AY	Enf
32	D. medius caucasicus	Avr	TAf	Pt	S	Nr	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	A	Enf
33	Hirundo rustica rustica	Tr	Af	Pt	N	Çs	Ss	Ht	Am	Kk	Ts	İmm	Gün	H	Enf
34	Delichon urbica urbica	Tr	Af	Pt	N	Çs	Ss	Ht	Am	Ko	Ts	İmm	Gün	H	Enf
35	Calerida cristata caucasica	Ad	TAf	Pt	S	Çs	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Ff
36	Calandrella rufescens pseudobaetica	Ad	Tf	Pt	N	As	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Ff
37	Melanocoripha calandra calandra	Ad	TAf	Pt	S	Çs	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Ff
38	Alauda arvensis contarella	Tr	TAf	Pt	S	Çs	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Ff
39	Anthus campestris boehmii	Ad	TAf	Pt	N	As	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Ff
40	Motacilla alba dukhunensis	Tr	TAf	Pt	S	As	Pb	Ht	Ör	Yt	Qs	İmm	Gün	YAH	Enf
41	Lanius callurio	Ad	TAf	Mf	N	Çs	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	AYK	Enf
42	L.senator niloticus	Avr	Tf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	AYk	Enf
43	L. minor	Avr	TAf	Mt	N	As	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YA	Zf
44	Oriolus oriolus oriolus	Avr	TAf	Pt	N	As	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	A	Enf

45	<i>Sturnus vulgaris caucasicus</i>	Avr	TAf	Pt	S	As	Pb	Ht	Aç	Kk	Ys	İmm	Cün	YAK	Pof
46	<i>Pastor roseus</i>	Ad	Tf	Mt	N	Nr	Pf	Ht	Aç	Ko	Sd	İmm	Gün	YAK	Enf
47	<i>Carrulus glandarius krincki</i>	Tp	Tf	Pt	S	As	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YA	Pof
48	<i>Pica pica pica</i>	Tp	TAf	Pt	S	As	Df	Ht	Aç	Yt	Qs	İmm	Gün	YAK	Pof
49	<i>Corvus cornix scharpii</i>	Tp	TAf	Pt	S	As	Df	Ht	Aç	Yt	Qs	İmm	Gün	YAK	Pof
50	<i>Traqlodites troqlodites hyrcanus</i>	Tp	Tf		S	Nr	Df	Ht	Am	Yt	Sd	imm	Gün	YA	Enf
51	<i>Settia setti orientalis</i>	Ad	Tf	Pt	S	Nr	Lim	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YA	Enf
52	<i>Acrocephaleius schoenobaenus</i>	Avr	Tf	Mt	N	Nr	Lim	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	K	Enf
53	<i>Ac. palustris</i>	Avr	Tf	Mt	N	Nr	Lim	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	K	Enf
54	<i>Ac. arundinus arundinus</i>	Tr	TAf	Pt	N	Çs	Lim	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	K	Enf
55	<i>Hippolais pallida elaeica</i>	Ad	Tf	Pt	N	As	Lim	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	K	Enf
56	<i>Sylvia nisoria nisoria</i>	Avr	Tf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	K	Enf
57	<i>S. hortensis qrassirostris</i>	Ad	Tf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	K	Enf
58	<i>S.atricapilla domholzi</i>	Avr	Tf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Cün	K	Enf
59	<i>S.communis icteropus</i>	Avr	TAf	Pt	N	As	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	K	Enf
60	<i>S.Mystacea mystacea</i>	Ad	TAf	Pt	N	As	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	KA	Enf
61	<i>Ficedula parva parva</i>	Tr	TAf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	A	Enf
62	<i>Muscicapa striata striata</i>	Avr	TAf	Pt	N	As	Pb	Ht	Ör	Yt	Qs	İmm	Cün	H	Enf
63	<i>Saxicola torquata varieqata</i>	Avr	Tf	Pt	N	As	Xf	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Yk	Enf
64	<i>Oenanthe oenanthe oenanthe</i>	Tr	Tf	Pt	N	As	Pf	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	YH	Enf
65	<i>O. pleschanca pleschanca</i>	Ad	TAf	Pt	N	Nr	Pf	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	Yh	Enf
66	<i>O.hispanica melanoleuca</i>	Ad	Tf	Pt	N	Nr	Pf	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	YH	Enf
67	<i>O.finischi</i>	Ds	Tf	Mt	N	Nr	Pf	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	YH	Enf
68	<i>O.İsabellina</i>	M	Tf	Mt	N	As	Of	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Enf
69	<i>Cercotrichas qalactotes familiaris</i>	Ad	TAf	Pt	N	Çsm	Pb	Ht	Aç	Yt	Sd	imm	Cün	YK	Enf

70	<i>Phoenicurus phoenicurus samamicus</i>	Avr	Tf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	AK	Enf
71	<i>Luscinia megarhynchos africana</i>	Avr	TAf	Pt	N	As	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YK	Enf
72	<i>Turdus merula aterrimus</i>	Tp	Tf	Pt	s	As	Df	Ht	Aç	Yt	Qs	İmm	Gün	YAK	Pof
73	<i>T.philomelos philomelos</i>	Avr	Tf	Pt	S	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YA	Pof
74	<i>Aegialos caudatus major</i>	Avr	Tf	Pt	S	As	Df	Ht	Am	Yt	Sd	İmm	Gün	A	Enf
75	<i>Remiz pendulinus menzbieri</i>	Tp	TAf	Pt	S	As	Df	Ht	Am	Yt	Sd	İmm	Gün	A	Enf
76	<i>Parus caeruleus satunini</i>	Avr	Tf	Pt	S	As	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	Ak	Enf
77	<i>P.major major</i>	Tp	TAf	Pt	S	As	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	AK	Enf
78	<i>Sitta europaea caucasica</i>	Tp	Tf	Pt	S	As	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	A	Enf
79	<i>S. neumayer rupicola</i>	Ds	Tf	Pt	S	As	Pf	Ht	Am	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Enf
80	<i>Certhia familiaris caucasica</i>	Tp	Tf	Rt	S	Nr	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	A	Enf
81	<i>Passer domesticus causicus</i>	Tp	Af	Pt	S	Çs	Ss	Ht	Ör	Kk	Ts	İmm	Gün	YAK	Pof
82	<i>P. Montanus transcausicus</i>	Tp	TAf	Pt	S	As	Pb	Ht	Ör	Kk	Ns	İmm	Gün	YA	Pof
83	<i>Petronia petronia exiqua</i>	Ad	Tf	Pt	N	As	Pf	Ht	Ör	Kk	Sd	İmm	Gün	Y	Pof
84	<i>Fringilla coeleps causicus</i>	Avr	Tf	Pt	S	As	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YA	Pof
85	<i>Chloris chloris bilkovitshi</i>	Avr	Tf	Pt	S	As	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YA	Pof
86	<i>Carduelis carduelis brevirostris</i>	Avr	TAf	Pt	S	As	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Yk	Pof
87	<i>Acanthis cannabina bella</i>	Avr	Tf	Pt	S	As	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YK	Pof
88	<i>Emberiza calandra calandra</i>	Avr	TAf	Pt	S	Çs	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YK	Pof
89	<i>Em. Hortulana</i>	Avr	TAf	Mt	N	As	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Pof
90	<i>Em. melanocephala</i>	Ad	TAf	Mt	N	Çs	Xf	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YK	Pof

uğrunda rəqabəti zəiflətmək üçün hansı növün haradan yem götürməsi baxımından ciddi qruplaşma gedir. Təhlil edilmiş rayonda bu cür qrupların sayı ən azı 14-dür. Yem götürmək üçün yer ilə az-çox əlaqəli olan quşlar 67 növ – (74,5%) təşkil edirlər. Bunun əsas səbəbini rayonun arid landsaftlarında axtarmaq olar. Bəzi növlər (qırğı, alaçöhrə, titrək-quyruq) eyni vaxtda yerdən, koldan, ağacdən və havadan yem götürə bilirlər. Meşə bayquşcuğu ağacdən və havadan, balıqcıl zərricə isə yalnız sudan yem götürür. Hansı növün havada, nə vaxt və nə qaydada yemləndiyini nəzərə alsaq, bu cür qrupların sayı qat-qat çoxdur.

Azərbaycanın başqa rayonlarında olduğu kimi, Kiçik Qafqazın dağətəyi rayonunda nəsilverən quşların çoxu (68,9%) zoofaqdır; bunların da əksəri (54,5%) cücüyeyənlərdir (entomofaq). Polifaqların çox olması (17,8%) konkret yemin azlığından yaranır.

**Kiçik Qafqaz dağətəyi ornitocoğrafi rayonunda
nəsilverən quşların
kompleks bioekoloji təhlili
(növün sayı, mətərizədə – %)**

Fauna tipləri:

Transpalearkt	25 (27,8)
Avropa tipi	31 (34,4)
Aralıqdəniz tipi	24 (26,7)
Başqa tiplər	10 (11,1)

Faunanı formalaşdırən faktorlar:

Təbii faktorlar	44 (48,9)
Antropgen faktorlar	8 (8,9)
Qarışıq faktorlar	38 (42,2)

Növün makrostrukturı:

Politipik	76 (84,4)
Monotipik	14 (15,6)

Avifaunanın mövsüm dinamikası:

Oturaq növlər	39 (43,3)
Nəsil verməyə gələnələr	51 (56,7)

Kəmiyyət kateqoriyası:

Çoxsaylı	12 (13,3)
Adi saylı	46 (51,1)
Nadir	32 (35,6)

Haradan yem götürməsi:

Yerdən	24 (26,7)
--------	-----------

Yuva şəraiti:

Açıq	50 (55,6)
Örtülü	28 (31,1)
Aralıq mövqe	12 (13,3)

Sosiologiyası:

Yuvası tək-tək yerləşən	79 (87,8)
Kolonyallığa keçid	6 (6,7)
Koloniya fakültativ	1 (1,1)
Koloniya obliqat	4 (4,4)

Sinantropluq səviyyəsi:

Sinantrop deyil	69 (76,7)
Qismən sinantrop	8 (8,9)
Yarım sinantrop	3 (3,3)
Natamam sinantrop	2 (2,2)
Tam sinantrop	8 (8,9)

İnkişaf tipləri:

Maturonat	4 ()
İmmaturonat	86 ()

Biotopik yerləşmə:

Limnodofil	12 (13,3)
Dendrofil	34 (37,8)
Xamelobiont	2 (2,2)

Yerdən və ağacdən	14 (15,6)
Yerdən və koldan	12 (13,4)
Yerdən və havadan	4 (4,4)
Ağacdən	3 (3,3)
Ağacdən və koldan	4 (4,4)

Koldan	8 (8,9)
Yerdən, koldan, havadan	1 (1,1)
Havadan	6 (6,7)
Yerdən, ağacdən, havadan	1 (1,1%)
Yerdən, ağacdən, koldan	7 (7,8%)
Yer, ağac, kol, hava	4 (4,4%)
Ağacdən və havadan	1 (1,1%)
Sudan	1 (1,1%)

Sutkalıq fəallığı:

Gündüz quşu	86(95,6%)
Gecə quşu	4 (4,4%)

Oreofil	13 (14,5)
Seliteb sahə	8 (8,9)
Petrofil	10 (11,1)
Poliobiont	11 (12,2)

Landşaftdan istifadəsi:

Nəsil vermək üçün	7 (7,8)
Hərtərəfli	83 (92,2)

Yem xarakteri:

Fitofaqlar	12 (13,3%)
Zoofaqlar	62 (68,9%)
<i>bunlardan:</i>	
entomofaq	49 (54,5%)
yırtıcı	11 (12,2%)
ümumi zoofaq	2 (2,2%)
Polifaqlar	16 (17,8%)

Nəticə

Kiçik Qafqazın dağətəyi hissəsinin ayrıca ornitocoğrafi rayon olması (Mustafayev, 1985) burada nəsilverən quşların çoxparametrlı kompleks bioekoloji təhlilinin nəticələri ilə təsdiq olunur.

ƏDƏBİYYAT

1. Qəmbərov K.M., Bağırova X.Ə. Azərbaycanca qarabaş vələmirquşunun yayılması və biologiyası // ADU-nun Elmi əsərləri: biol. elm. ser. Bakı: 1957, №6, s.79-83.
2. Mustafayev Q.T. Azərbaycanca ornitofaunanın taksonomik spektri. Bakı: BDU nəşriyyatı, 2004, 32s.
3. Mustafayev Q.T., Sadıqova N.A. Azərbaycanın quşları (monoqrafiya). Bakı: Çarşıoğlu, 2005, s.419.
4. Mustafayev Q.T., Məmmədov A.T. Azərbaycanın kolonial quşları. Bakı: MBM, 2006, s.231.
5. Алиев С.Л. Фауна Азыхской палеонтологической стоянки. АҚД, Баку: 1969, 30 с.
6. Гамбаров К.М. Каталог птиц Азербайджана (отряд воробьиные). Баку: изд-во АЗ-ФАН, 1941, 92 с.
7. Мустафаев Г.Т. Особенности размножения сизого голубя в Азербайджане // Учен. зап. АГУ: сер. биол. наук. Баку: 1963, №1, с.37-41.
8. Мустафаев Г.Т. Новые данные о распространении и характере пребывания птиц в Азербайджане (первое сообщение). Уч. Зап. АГУ, сер. биол. Баку: 1968, №3, с.60-66.
9. Мустафаев Г.Т. Птицы наземных экосистем Азербайджана: автореф. дисс... на докт. биол. наук. М.: 1985, 54с.

10. Мустафаев Г.Т. Птицы Азербайджана (таксономия и распространение). Баку: БГУ, 2005, 40 с.
11. Мустафаев Г.Т., Садыхова Н.А. Викармация подвидов птиц в Азербайджане / Матер. XV Межд. Орнитол. конф., Ставрополь: 2005, с.384-385.

**КОМПЛЕКСНЫЙ БИОЭКОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ГНЕЗДОВОЙ
ОРНИТОФАУНЫ В ПРЕДГОРЬЕ МАЛОГО КАВКАЗА**

Н.А.САДЫХОВА

РЕЗЮМЕ

Комплексный биоэкологический анализ орнитофауны, гнездящейся в предгорье Малого Кавказа, подтверждает самостоятельность этой территории, как орнитогеографический район. Результаты комплексного анализа составляют научную основу тактических приемов сохранения видоразнообразия гнездящихся птиц.

**COMPLEX BIOECOLOGICAL ANALYSIS OF FERTILE BIRDS
IN THE AVIFAUNA OF SMALL CAUCASUS FOOTHILLS**

N.A.SADIKHOVA

SUMMARY

Complex bioecological analysis of fertile birds in the Small Caucasus foothills acknowledges that, this territory of Azerbaijan by ornithogeographic approach corresponds to the status of region. The results of complex analyses can be theoretic basis of tactic steps for the protection of birds in the area.